

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. У статті висвітлюються теоретико-методичні аспекти підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти. Розкривається змістова сутність понять «здоров'язбережувальне середовище», «підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти». Підкреслюється важливість упровадження спеціальних педагогічних умов у процесі формування готовності майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища. Акцентується увага на комплексному застосуванні педагогічних умов шляхом виокремлення етапів їх реалізації.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальне середовище, майбутні вихователі, підготовка майбутніх вихователів, педагогічні умови.

Аннотация. В статье освещаются теоретико-методические аспекты подготовки будущих воспитателей к созданию здоровьесберегающей среды в дошкольном образовательном учреждении. Раскрывается смысловая сущность понятий «здоровьесберегающая среда», «подготовка будущих воспитателей». Подчеркивается важность внедрения специальных педагогических условий в процесс формирования готовности будущих воспитателей к созданию здоровьесберегающей среды в дошкольном образовательном учреждении. Акцентируется внимание на комплексном применении педагогических условий путем выделения этапов их реализации.

Ключевые слова: здоровье, здоровьесберегающая среда, будущие воспитатели, подготовка будущих воспитателей, педагогические условия.

Annotation. In the article the results of theoretical and experimental research on training future preschool teachers for creating a health preserving environment in preschool institutions have been highlighted, namely, the essence and the structure of such phenomenon as readiness of future preschool teachers for creating a health

preserving environment in preschool institutions have been scientifically justified; such basic concepts as health preserving environment, future preschool teachers' training for creating a health preserving environment in preschool institutions have been specified; certain levels of future preschool teachers' readiness for creating a health preserving environment in preschool institutions have been characterized, the effectiveness of pedagogical conditions of future preschool teachers' training for creating a health preserving environment in preschool institutions has been justified and experimentally proved. The stages of future preschool teachers' training for creating a health preserving environment in preschool institutions have been highlighted. It is marked that pedagogical practice is one of the extremely important stage of future preschool teachers' training for creating a health preserving environment in preschool institutions.

Key words: health, health preserving environment, future preschool teachers, training future preschool teachers, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Життя і здоров'я – найбільше благо, дароване людині природою, беззаперечна цінність якого усвідомлюється, нажаль, з його втратою. Україна, незважаючи на значний досвід пропаганди здорового способу життя, визнання здоров'я пріоритетним напрямом державної політики та одним із основних факторів національної безпеки, належить до числа країн зі старіючою нацією, де смертність переважає над народжуваністю, а тривалість життя населення є найнижчою, в порівнянні з іншими європейськими державами. Відтак, актуалізується потреба в пошуку нових шляхів, підходів до розуміння проблеми здоров'язбереження, зокрема дітей дошкільного віку, й підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти, вироблення у них стійкої мотивації, ціннісних орієнтацій стосовно здоров'я, озброєння необхідними знаннями процесу здоров'язбереження дітей дошкільного віку.

Завдання щодо збереження здоров'я дітей, пошук нових моделей організації навчання в дошкільних навчальних закладах, спрямованих на гармонізацію розвитку дитини відображено в низці вітчизняних документів, зокрема Законі України «Про дошкільну освіту» (2001), Базовому компоненті

дошкільної освіти в Україні (2012), «Про охорону дитинства» (2001), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», Положенні про дошкільний навчальний заклад (2003), Указі президента Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Конструктивними у контексті дослідження є роботи, пов'язані з професійною підготовкою фахівців у вищій школі, а саме: Н. Бугаєць, В. Гриньової, І. Зязюна, Л. Карпової, Л. Кондрашової, Р. Пріми та ін. Дослідженню проблеми професійної підготовки фахівців у напрямі здоров'язбереження присвячені праці О. Антонової, Н. Белікової, Н. Денисенко, Б. Долинського, В. Єфімової, М. Лук'янченка, Н. Поліщук, Л. Сущенко та ін. Наукове зацікавлення становлять різноаспектні дослідження, пов'язані зі створенням та організацією здоров'язбережувального (здоров'язорієнтованого) середовища в різних закладах освіти (О. Бельорін-Еррера, С. Дудко, Н. Лісневська, Н. Левінець). Водночас, питання підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладі дошкільної освіти (ЗДО) залишились поза увагою науковців.

Мета дослідження полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підґрунтям досліджуваного напряму вивчення є думка про те, що піклування про власне і громадське здоров'я не можливе без знання того, чому це необхідно і як це робити. Чим ширша і ґрунтовніша освіта особистості в цілому, тим глибиннішим є уявлення про здоров'я. При цьому вихідним положенням для нас є комплексне розуміння освіти: і як надання інформації, і як навчання методів, прийомів і навичок здоров'язбереження, і як виховання та усвідомлення пріоритету цінностей здоров'я індивідуального і суспільного, що забезпечується можливостями здоров'язбережувального середовища як дошкільного навчального закладу, так і вищого закладу професійно-педагогічної підготовки фахівців дошкільної

освіти. Це дозволяє реалізувати цілі щодо зміцнення здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі, а, відтак, спонукає до ґрунтовного аналізу феномена «здоров'язбережувальне середовище».

Передусім, відзначимо, що предметом нашого дослідження є здоров'язбережувальне середовище як невід'ємна складова освітнього середовища закладу дошкільної освіти, у просторі якого взаємодіють педагогічно-вихователі та інші працівники дошкільного закладу, дошкільники, батьки, спрямовуючи свої зусилля на зміцнення здоров'я та розвиток суб'єктів освітнього процесу.

Відповідно до тверджень вітчизняних учених О. Богініч, Л. Левінець, Л. Лохвицької, Л. Сварковської та ін. «здоров'язбережувальне середовище» може трактуватися як організація процесів життєдіяльності дітей дошкільного віку відповідно до закономірностей побудови навчального процесу, ефективності вибору засобів і методів виховного впливу на дітей із урахуванням їхніх потреб, інтересів, індивідуальних особливостей та потенціалу кожного вихованця [2, с. 26].

Нами ж *здоров'язбережувальне середовище* розуміється як складне, багатовимірне і багатоаспектне поняття, сутнісна характеристика якого зводиться до розуміння його як невід'ємної складової освітнього середовища ЗДО, де цілеспрямована, освітньо осмислена діяльність педагога-вихователя спрямовується на формування здорової особистості дошкільника, розкриття його неповторної індивідуальності, творчих потенцій.

У руслі дослідження акцентуємо на тому, що процес створення здоров'язбережувального середовища досить складний, динамічний і суперечливий. Він не протікає спонтанно чи стихійно. Потрібна система спеціально організованих педагогічних впливів, засобів, спрямованих на підвищення його здоров'язбережувального потенціалу, що вимагає активізації професійно-педагогічної підготовки студентів – майбутніх вихователів до вирішення цього складного та надзвичайно актуального питання.

Поняття *«підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у дошкільному навчальному закладі»*

тракується як спеціально організований, керований процес становлення та розвитку особистості майбутнього вихователя, цілеспрямованого набуття ним здоров'язбережувальної компетентності щодо здійснення професійно-педагогічної діяльності у просторі здоров'язбережувального середовища ДНЗ.

Встановлено, що інтегративною ознакою підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО є сформована готовність до цієї діяльності як динамічна інтегративна особистісно-професійна якість, успішне формування якої залежить від забезпечення у вищому закладі освіти відповідних педагогічних умов.

Слід відзначити, що під терміном «педагогічні умови» Т. Андрющенко розуміє сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які забезпечують ефективність і результативність дидактичного процесу у закладі вищої освіти [5].

Аналіз позицій різних дослідників [1; 3; 4; 5] щодо визначення поняття «педагогічні умови» дозволяє виділити низку положень, важливих для нашого розуміння цього феномена: 1) умови виступають складовим елементом педагогічної системи (в тому числі і цілісного педагогічного процесу); 2) педагогічні умови відбивають сукупність можливостей освітнього (цілеспрямовано конструйовані заходи дії і взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми і форми навчання і виховання, програмно-методичне забезпечення освітнього процесу) і матеріально-просторового (навчально-технічне устаткування, природно-просторове оточення освітнього закладу) середовища, що впливає позитивно або негативно на його функціонування 3) у структурі педагогічних умов присутні як внутрішні (що забезпечують дію на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу), так і зовнішні (сприяють формуванню процесуальної складової системи) елементи; 4) реалізація доцільно вибраних педагогічних умов забезпечує розвиток і ефективність функціонування педагогічної системи загалом, та системи підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО зокрема.

Відтак, беручи до уваги наукові розвідки щодо визначення поняття

«педагогічні умови», ми розуміємо його як сукупність організаційно-педагогічних можливостей процесу навчання (комплекс форм, методів, прийомів, засобів, а також змісту навчання) та психолого-педагогічних заходів (підвищення рівня мотивації, пізнавального інтересу, ціннісних орієнтацій, віри у власні можливості тощо), спрямованих як на професійний, так і на особистісний розвиток, становлення суб'єктів педагогічної системи, що в кінцевому результаті забезпечить успішне вирішення завдань підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО.

Виходячи з попередньо окресленого визначення «педагогічні умови» та робочого визначення ключового поняття «підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО», ми виокремили такі педагогічні умови:

1) *актуалізація стимулювально-позитивного впливу на емоційно-ціннісно-мотиваційну сферу майбутніх вихователів* (особистісно-мотиваційний компонент);

2) *дидактико-методичне забезпечення підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у дошкільному навчальному закладі* (когнітивний компонент);

3) *активізація рефлексивних комунікативних та організаційних умінь і навичок самостійної творчої здоров'язбережувальної діяльності майбутніх вихователів через запровадження інтерактивної взаємодії у форматі «викладач-студент-дошкільник»* (процесуально-діяльнісний компонент).

Вище зазначені педагогічні умови, вочевидь, є умовно виділеними, оскільки в реальному педагогічному процесі, як слушно наголошує Т. Андрющенко (ми поділяємо цю думку), перебувають у функціональному, хронологічному й логічному взаємозв'язку і взаємозалежності [1] та комплексно впливають на становлення професіонала-вихователя.

Реалізація виокремлених педагогічних умов у реальному процесі навчання здійснюється комплексно на мотиваційно-орієнтаційному, пізнавально-збагачувальному та творчо-технологічному етапах.

Мотиваційно-орієнтаційний етап мав на меті поступове «занурення» студента в атмосферу, сприятливу для виникнення глибоких позитивних переживань стосовно пізнавальної діяльності, її змісту, форм і методів здійснення, сприяв реалізації першої педагогічної умови, спрямовувався на активізацію мотиваційної сфери майбутніх вихователів щодо зміцнення і збереження здоров'я; формування ціннісних орієнтацій щодо власного здоров'я та здоров'я майбутніх вихованців, професійної спрямованості особистості майбутнього педагога-вихователя, яку, розглядаємо як сукупність усвідомлених, стійких мотивів і прагнень до здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності та вважаємо суттєвим стимулом і головним чинником до професійного зростання і самовдосконалення фахівця дошкільної освіти.

У дослідженні ми зробили спробу досягнути цієї мети, впливаючи, перш за все, на емоційно-почуттєву сферу майбутніх педагогів, намагаючись викликати глибокі позитивні переживання стосовно пізнавальної діяльності здоров'язбережувального характеру, оскільки, як зауважують науковці (Л. Дихан, В. Козлов, Є. Пир'єв), саме емоції, а не потреби, як традиційно стверджувалося, «створюють» мотивацію, яка є своєрідним фільтром, крізь який пропускаються всі сигнали, котрі отримує людина ззовні.

Ми намагалися зацікавлювали майбутніх вихователів проблемами здоров'язбереження, перш за все, використовуючи інформаційні джерела (інтернет-ресурс), активними користувачами яких є сучасні студенти. Для виконання цієї форми роботи необхідно було об'єднатися у декілька мікрогруп, зробити добірку сайтів, що висвітлюють проблеми здоров'я, здорового способу життя, при цьому увага зверталася на уміння розрізняти та аналізувати потік інформації, обирати правдиву та найбільш об'єктивну. На основі побаченого та почутого відбувалися жваві дискусії, особливою вимогою яких було дотримання вільної атмосфери полілогу, що вимагало узгодженої взаємодії, сприяло виробленню умінь працювати у команді, тобто досягати синергії.

На *пізнавально-збагачувальному етапі* (етап поглиблення, систематизації, узагальнення знань) реалізовувалася друга педагогічна умова під час

викладання спеціально розробленого курсу «Здоров'язбережувальне середовище як чинник формування здорового способу життя дітей дошкільного віку», який мав на меті ознайомити студентів із теоретико-методичними засадами проблеми здоров'язбереження, здоров'язбережувального середовища як виключно важливого чинника формування здорового способу життя дітей дошкільного віку. Завданнями спецкурсу було: ознайомити майбутніх вихователів із психолого-педагогічною сутністю феномена «здоров'я»; дослідити його співвіднесеність із поняттями «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальне середовище», «здоровий спосіб життя»; виокремити провідні якості особистості педагога, необхідні для здійснення успішної здоров'язбережувальної діяльності у ЗДО.

Оскільки відведеного на спецкурс часу було недостатньо, з метою всебічного розгляду питань здоров'язбереження, здоров'язбережувального середовища на пізнавально-збагачувальному етапі було посилено інформаційне наповнення деяких дисциплін.

Так, під час викладання дисципліни «Педагогіка дошкільна» з'ясовувався вплив дидактогеній на здоров'я дітей дошкільного віку, значення позитивного психологічного клімату в забезпеченні освітнього процесу в ДНЗ; розкривалися причини зниження здоров'я дітей у наслідок нераціонально організованих форм життєдіяльності; розглядалася методика організації занять зі спрямуванням на здоров'язбереження.

Реалізація третьої педагогічної умови відбувалася на *творчотехнологічному етапі* на основі стимулювання процесу забезпечення підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО як чинника формування здорового способу життя дошкільників, шляхом наповнення змісту педагогічного процесу ВНЗ здоров'язбережувальними інтерактивними формами і методами взаємодії.

Формами навчання визначено: лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, інтерактивні заняття, консультаційні заняття, педагогічна практика. Методами: інтерактивне заняття: «Здоров'я – найбільше благо»; ділова гра «Педагогічний ринг»; тренінгове заняття: «Я –

успішний педагог»; сценарії майстер-класів із використанням здоров'язбережувальних технологій: «Психогімнастика», «Імунна гімнастика», «Дихальна гімнастика», «Мудри», «Ароматерапія», «Фітотерапія», «Арт-терапія (пісочна терапія, кольоротерапія, музикотерапія, ізотерапія)», «Сміхотерапія» тощо. Засобами: навчальні посібники, робочі навчальні програми, робочі зошити для педагогічної практики, тестові завдання, мультимедійний супровід, Інтернет-ресурси.

Крім цього, було запропоновано виконання творчих завдань у формі есе: «Взаємозв'язок здоров'я та професійного становлення фахівця у галузі дошкільної освіти», педагогічного роздуму «У чому полягає розвивальна спрямованість здоров'язбережувального середовища освітнього закладу», «Чи залежить від вихователя здоровий розвиток дошкільника?», «Дитина у глобалізованому суспільстві. Вплив цивілізації на здоров'я дітей дошкільного віку: за і проти».

Вагому роль у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів, зокрема їх підготовки до створення здоров'язбережувального середовища у дошкільному навчальному закладі, важливим етапом їхнього професійного зростання є педагогічна практика, яка спрямована на практичне засвоєння студентами здоров'язбережувальної діяльності, формування готовності до створення у дитячому садку здоров'язбережувального середовища.

Для вдосконалення власних умінь здоров'язбережувальної діяльності студенти отримували такі завдання: заповнення щоденника педагогічної практики; зошита спостережень, у якому аналізували різноманітні режимні моменти організації життєдіяльності дітей дошкільного віку та діяльність щодо збереження і зміцнення здоров'я дошкільників, фіксували наявні помилки, причини їх виникнення; складання конспектів занять з формування основ здорового способу життя дітей дошкільного віку та їх проведення; складання портфолію ідеального вихователя; інтерв'ю «Особливості роботи сучасного вихователя» з метою вивчення педагогічного досвіду.

Зауважимо, що перед кожним таким заняттям студентам обов'язково надавалась консультація педагога-методиста від ВНЗ, а після проведення –

аналіз та самоаналіз виконаної роботи.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Головне завдання сучасного суспільства – створення такої освітньої системи, яка б не тільки виховувала освічену людину, але й сприяла формуванню, збереженню та зміцненню її здоров'я. Цьому на, нашу думку, сприятиме організація відповідного середовища у закладах освіти, зокрема дошкільної. Що є можливим лише за участі компетентних педагогів, у яких, в результаті професійної підготовки, сформована готовність до створення здоров'язбережувального середовища.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в опрацюванні педагогічних засад професійного самовдосконалення та неперервного професійного розвитку майбутніх вихователів.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Т. К. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку / Тетяна Костянтинівна Андрущенко // Освіта регіону. – К.: Університет «Україна». – 2013. – № 2(32). – С. 211–215.
2. Богініч О. Л., Левінець Н. В., Лохвицька Л. В., Сварковська Л. А. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку. Навчально-методичний посібник / О. Л. Богініч, Н. В. Лохвицька, Л. А. Сварковська. – Київ «Генеза» – 2013 – 123 с.
3. Бойцун О. Б. Технологія підготовки студентів коледжу технічного профілю до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Б. Бойцун; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – 20 с.
4. Бугаєць Н. А. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів до роботи з сім'єю учня: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.04 (теорія і методика професійної освіти). Харківський педуніверситет ім. Г. Сковороди / Н. А. Бугаєць. – Харків, 2002. – 18 с.
5. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161, 153–161.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Andriushchenko T. K. Pedahohichni umovy formuvannia zdorov'iazberezhualnoi kompetentnosti v ditei doshkilnoho viku [Pedagogical conditions of forming preschool childrens' health preserving competency]/ Tetiana Kostiantynivna Andriushchenko // Osvita rehionu. – K.: Universytet «Ukraina». – 2013. – № 2(32). – S. 211–215. (in Ukrainian).
2. Bohinich O. L., Levinets N. V., Lohvyytska L. V., Svarkovska L. A. Fizychno vykhovannia, osnovy zdorov'ia ta bezpeky zhyttiediialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku. Navchalno-metodychnyi posibnyk / O. L. Bohinich, N. V. Lohvyytska, L. A. Svarkovska. – Kyiv «Henez» – 2013 – 123 s. (in Ukrainian).
3. Boitsun O. B. Tekhnolohiia pidhotovky studentiv koledzhu tekhnichnoho profilu do zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.04 / O. B. Boitsun; Vinnyts. derzh. ped. un-t im. M.Kotsiubynskoho. – Vinnytsia, 2009. – 20 c. (in Ukrainian).
4. Buhaiets N. A. Profesiino-pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv do roboty z sim'ieiu uchnia: Avtoreferat dys. kand. ped. nauk: 13.00.04 (teoriiia i metodyka profesiinnoi osvity). Kharkivskyi peduniversytet im. H. Skovorody / N. A. Buhaiets. – Kharkiv, 2002. – 18 s. (in Ukrainian).
5. Manko V. M. Dydaktychni umovy formuvannia u studentiv profesiino-piznavalnoho interesu do spetsialnykh dystsyplin / V. M. Manko // Sotsializatsiia osobystosti: zb. nauk. pr. Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. Drahomanova. – K.: Lohos, 2000. – Vyp. 2. – S. 153–161, 153–161. (in Ukrainian).